

RECENSIE

REPRESSIE

NICO VAN CAMPENHOUT

Geert Clerbout, *En nu gaan ze boeten! Repressie tegen zwarten in Vlaanderen na WO II*
Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2015,
222 pp., ISBN 9789461313652

Historicus Geert Clerbout (°1985), onder meer auteur van *Oorlog aan de Dijle. Mechelen tijdens de Eerste Wereldoorlog* (2012) en medewerker aan de historische Canvas-serie *Publiek geheim* en de gelijknamige boeken, publiceerde onlangs een vulgariserende synthese over de repressie in België na de

Tweede Wereldoorlog. Voor *En nu gaan ze boeten! Repressie tegen zwarten in Vlaanderen na WO II* baseerde hij zich in belangrijke mate op mondelinge getuigenissen. Enerzijds de in het SOMA (Brussel) bewaarde vraaggesprekken die televisiejournalist Maurice De Wilde (1923-1998) maakte ten behoeve van zijn series over de Tweede Wereldoorlog en de onmiddellijke nasleep ervan uit de jaren 1980 en anderzijds de interviews die hijzelf tijdens de laatste jaren maakte. Uiteraard consulteerde hij daarnaast heel wat van de historisch-wetenschappelijke (basis)literatuur. Wat dat laatste aangaat, maakt Clerbout in zijn bronnenoverzicht helaas geen melding van de belangwekkende studie *‘Van landverraders tot goede vaderlanders. De opsluiting van collaborateurs in Nederland en België, 1944-1950’* uit 2013 van de Nederlandse historica Helen Grevers (°1986).



Clerbouts bijzonder vlot geschreven en helder gecomponeerde monografie bevat zowel ongenuanceerde veralgemeningen als rake typering en bestrijkt zowat het hele spectrum van de repressie na de Tweede Wereldoorlog, inclusief de nawerking ervan tijdens de daaropvolgende decennia. Een

voorbeeld van een ongenuanceerde formulering, respectievelijk een meer evenwichtige omschrijving ter illustratie: *“Het tijdstip van berechting was dus dé doorslaggevende factor, eerder dan de feiten die iemand had gepleegd”* (p. 107) en *“De – soms misplaatste – haat van de witten tegen het – soms misplaatste – onrechtvaardigheidsgevoel van de zwarte”* (p. 161).

Als eerste introductie tot het thema kan dit boek – ondanks bovenstaande bemerkingen, een soms ietwat te (ver)oordelende en moralistische ondertoon en een aantal min-

punten waarop verder wordt teruggekomen – worden gekwalificeerd als zonder meer goed en informatief. Ook al toont Clerbout naar onze mening wat te veel en te nadrukkelijk empathie voor het lot en het leed van de individuele collaborateurs tijdens de repressie, zij het zonder de collaboratie als verschijnsel op welke manier dan ook te vergoelijken. Wel heel terecht is zijn opmerking over *‘de kleine garnaal’*, die ook tijdens de naoorlogse repressie – zoals bij zovele andere crisismomenten – werd vermalen door de geschiedenis: *“Ironisch genoeg waren, door de massale vlucht van de Belgische collaborateurs in de zomer van 1944, het vooral de kleine vissen van de collaboratie die nog in het land vertoefden, en bijgevolg de zwaarste klappen kregen”* (p. 24). Even terecht wijst hij er bovendien op dat er zich bij de (straat)repressie tijdens het machts- en ordehandavingsvacuüm in september 1944 en de eerste maanden daarna heel wat ontsporingen voordeden en dat de strafmaat voor geïnterneerden en veroordeelden teveel en te vaak afhankelijk was van toevallige factoren zoals het tijdstip en in mindere mate de locatie van de gerechtelijke uitspraak.

Afgezien van een aantal makkelijk te vermijden schrijffouten in familienamen, bevat Clerbouts publicatie helaas ook een aantal inhoudelijke fouten en/of onvolledigheden: het Verdinaso wordt zonder meer afgeschilderd als een collaborerende groepering, terwijl heel wat leden ervan na de ontbinding in 1941 in het verzet stapten (p. 43); *Volk en Staat* wordt omschreven als zomaar een *“dagblad”*, terwijl het de partijkrant was van de leidinggevende collaboratiepartij Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) (p. 163); Filip De Pillecyn (1891-1962) wordt getypeerd als *“de Mechelse letterkundige”*, maar dat hij van 1941 tot 1944 directeur-generaal was van het middelbaar onderwijs, blijft onvermeld (p. 125); Walter Debrock (1911-1996) was veel meer dan

“de Oostendse atheneumleraar en medoprichter van het lokale Onafhankelijkheidsfront” (p. 40); Jetje Claessens (1912-1995) wordt niet nader geïdentificeerd, hoewel het toch niet onbelangrijk is om te weten dat zij tijdens de Tweede Wereldoorlog aan het hoofd stond van de Dietsche Meisjesscharen, de jeugdorganisatie voor meisjes van het VNV (p. 147); er is sprake van “de abt van de abdij van Steenbrugge”, zonder dat wordt vermeld dat hij Dom Modest Van Assche (1891-1945) heette (pp. 164-165); August De Boodt (1895-1986) krijgt het etiket “conservatieve CVP-senator” opgeplakt, terwijl van zijn Vlaamsvoelendheid geen gewag wordt gemaakt (p. 170); met voorbijgaan aan het activisme uit de Eerste Wereldoorlog, en de gevolgen daarvan, wordt geponereerd dat het ontstaan van het antibelgicisme van bepaalde segmenten van de Vlaamse beweging zich situeerde tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (p. 188)...

“Het collaboratie- en repressieverleden van België zorgt nog altijd voor beroering. Om de haverklap ontstaat er wel ergens een rel die uiteindelijk terug te brengen is tot de woelige periode van de Tweede Wereldoorlog” (p. 8), zo schrijft de auteur met recht en reden in zijn inleiding. Eén van de meest recente voorbeelden daarvan was de reportage van het Canvas-programma *Terzake* eind april jongstleden, die – nadat het Franstalige, satirische blad *Ubu Pan* daarover al enkele maanden eerder had bericht – een reconstructie maakte van het tot dan toe zo goed als onbekende en verzwegen ‘oorlogsverleden’ van de grootvader langs vaderskant van de prominente PS-politica en voormalige minister Laurette Onkelinx (°1958), die tijdens de Tweede Wereldoorlog achtereenvolgens schepen en waarnemend burgemeester was in het Zuid-Limburgse dorp Jeuk en die tijdens de repressie gedurende enige tijd werd geïnterneerd. Zowel deze televisieuitzending als de nagenoeg totale politieke en mediastilte

nadien, waren illustratief voor de nog altijd problematische omgang met de Tweede Wereldoorlog in België.

Dat heeft veel te maken met de Belgische communautaire breuklijn, die Nederlands- en Frans taligen verdeelde en verdeelt op het vlak van de omgang met (de officiële regeling van) het publieke taalgebruik, maar ook socio-cultureel, mentaal en politiek-maatschappelijk. Die breuklijn vormt één van de hoofdredenen waarom de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog in Vlaanderen en Wallonië nogal verschillend verliep, net zoals de repressie na afloop en de omgang met en de perceptie van beide fenomenen door de betrokken en de daaropvolgende generaties tot op vandaag. “Verschillende studies ontkrachten dat de repressie anti-Vlaams geweest zou zijn. Maar dat de repressie schade aanrichtte aan de geloofwaardigheid en het bestel van het naoorlogse België, lijdt geen twijfel” (p. 189), zo concludeert Clerbout, in navolging van onder meer voormalig Oost-Vlaams provinciegouverneur en emeritus-hoogleraar geschiedenis van de Gentse universiteit Herman Balthazar (°1938). Volksunie-coryfee en historicus Maurits Coppieters (1920-2005) zag het in 1984, zoals de meeste andere Vlaams-nationalisten toen, nog als volgt: “Flamingantisme werd bestraft. De repressie keerde zich niet (alleen) tegen welbewuste collaboratie met de vijand, maar ook tegen radicaal flamingantisme. Ik vind geen andere verklaring voor de terechtstelling van Leo Vindevogel, maar vooral die van August Borms” (p. 187). Die subjectieve interpretatie van de repressie kan zowel worden verklaard vanuit Coppieters’ levenslange flamingantische engagement en overtuiging als vanuit het feit dat het desbetreffende wetenschappelijke onderzoek 30 jaar geleden vanzelfsprekend en onvermijdelijk heel wat minder ver stond dan vandaag. Clerbout besteedt in zijn boek uitvoerig aandacht aan de twee bekende Vlaamse collaborateurs die ook Coppieters in

zijn hierboven geciteerde uitspraak noemde en die beiden werden geëxecuteerd. In zijn bibliografie ontbreken helaas de biografieën van August Borms (1879-1946) uit 2005 en Leo Vindevogel (1888-1945) uit 2013 door respectievelijk Christine Van Everbroeck (°1959) en Pieter Jan Verstraete (°1956).

Het laatste woord krijgt Geert Clerbout, auteur van deze meer dan verdienstelijke maar door een aantal uiteenlopende tekorten enigszins ontsierde publicatie, met een zin die min of meer als zijn slotconclusie kan gelden: *“Dat er een repressie moest komen, daar was bijna iedereen het over eens. Wanneer er zich feiten voordoen zoals die van de Tweede Wereldoorlog, kan een staat haast niet anders dan te proberen om de dissidenten van die oorlog zo goed mogelijk te berechten. In die zin was de repressie zeker gerechtvaardigd”* (p. 182). Volgens de auteur was de repressie na de Tweede Wereldoorlog dus principieel gerechtvaardigd, maar – en dat blijkt niet uit dit citaat, maar wel uit (de invalshoek en de benaderingswijze van) zijn boek – is hij niet geheel onterecht van mening dat de repressie en epuratie gepaard gingen met teveel overdrijvingen, ontsporingen en willekeur. *“Zuivering was nodig. Daarbij hoorde zwart-witdenken en navenant handelen”*, zo stelde de niet ongecontesteerde Nederlandse historicus Chris Van der Heijden (°1954) – zoon van een vader die lid was van de collaborerende Nationaal Socialistische Beweging (NSB) van Antoon Mussert (1894-1946) en van de Waffen-SS – het in het weekblad *De Groene Amsterdammer* van 17 september jongstleden. Dat was – zowel in België en Nederland als in andere landen – inderdaad de onvermijdelijke realiteit. Zoals het soms (ver) over de schreef gaan van de repressie, die Clerbout nogal benadrukt, helaas evenzeer bijzonder laakbaar was, maar in de meeste gevallen moeilijk te vermijden.